

Ötvenéves a budapesti telefon

Május elsején lesz ötven esztendeje, hogy Budapesten az első telefonközpont megnyílt. Amikor drótnélküli távfrón táviratozunk és Amerikával beszélünk: bizonyára sokunkat meglep, hogy a budapesti telefon mindössze csak ötven esztendő. A technika azonban az utolsó 10—15 esztendő alatt akkorát fejlődött, hogy fejlődésének gyorsasága maga mögött hagyott idôt és embert. Most, mikor a levegőben utaznak az emberek és pesti lakásunkból hallgatjuk a londoni Filharmónikus Társaság hangversenyeit: lehetetlen meghatódás nélkül gondolni arra, hogy mekkora munkába, küzdelembe, rábeszélésbe került, míg egy *Puskás Ferenc* nevű kvietált huszár főhadnagy 50 év előtt Budapesten megteremtí az első telefonközpontot és huzsonöt előfizetôvel megindul a nagyszerű üzem.

Maga a telefon sem idösebb ötvenöt esztendőnél. Egy *Graham Bell* nevű amerikai tanító, aki siketnémák tanításával foglalkozott, találta fel a furcsa instrumentumot. A *Graham Bell* telefonján azonban csak két ember tudott beszélni, ép azért a siketnémák tanítója elvitte találmányát a „Menlo-parki bűvészhez“, — ahogy akkoriban *Edison* A. Tamást nevezték — és arra kérte, hogy csináljon a találmányával valamit, mert úgy, ahogy van, ez a telefon nem sokat ér. *Edison* meg is próbálta, hogy tökéletesítsen a szerkezeten, de nem sokra ment vele. Nem is nagyon szívesen foglalkozott a dologgal, mert *Edison* akkoriban találta fel a quadruplex táviratozást, amellyel ugyanazon a vonalon egyszerre négy táviratot lehet leadni mind a két irányban. Azután abban az idôben tusakodott a villanyvilágítás nagy problémájával is, mely éjjelét és nappalát annyira igénybe vette, hogy néha napokig nem aludt és szakadatlanul dolgozott. Odaadta tehát a siketnémaintézetű tanító fölfedezését egy magyar munkatársának, *Puskás Tivadarnak*, hogy csináljon vele valamit. *Puskás Tivadar* aztán fölfedezte a telefonközpontot, amely lehetővé tette, hogy egyetlen központból annyi beszélőniakarót kapcsoljon össze, ahány jelentkezik. *Edison* nagy jövőt és nagy

jelentőséget tulajdonított a találmánynak. Amerikában maga vette a kezébe a találmány terjesztésének és értékesítésének a dolgát; Európát pedig rábízta *Puskás Tivadarra*, aki Párizsban nyitott irodát. Ott azonban annyi meg nem értéssel és idegenkedéssel fogadták az új találmányt, hogy végeredményben nem Párizsban, hanem a németországi *Friedrichsbergben* rendezték be az első távbeszélőállomást és időrendben csak ezután került sor Párizsra, hol csak 1879 június 26-án, míg Londonban ugyanez esztendő októberében állították fel a telefonközpontot. Negyediknek *Zürich*, ötödiknek *Berlin* következett és Budapest egész Európában a hatodik város volt, ahol telefonközpont nyílt meg. Úgyhogy a magyar főváros egy teljes hónappal előzte meg Bécsét a telefonálásban.

*

Mai embernek nehéz elgondolni, hogy volt idô, amikor telefon nélkül is meg voltak az emberek. Ma Budapest több mint 47 ezer telefonján több mint 131 millió beszélgetést bonyolítanak le a telefonközpontok és naponta minden telefonállomáson átlagosan 7—8 beszélgetést intéznek el. Ötven esztendővel ezelőtt pedig a berlini telefonközpontnak mindössze csak 94 előfizetője volt; a londoni központ pedig 50 előfizetôvel kezdte meg a működését. 1881 májusában Budapesten még csak 25 előfizetője volt a telefonnak és a következő esztendő februáriusában is csak 240 előfizetőről számolnak el a följegyzések.

A pesti telefonközpontot különben nem *Puskás Tivadar* állította fel, hanem az öccse: *Ferenc*, aki ezért a találmányért ott hagyta az aranyujtásos huszártszti egyenruhát és minden pénzét, minden tudását és energiáját belefektette ebbe a vállalatba, amelytől sokat reméltek a *Puskás-testvérek*. *Puskás Ferenc* már 1879-ben megindította az akciót, a pesti telefon megteremtése érdekében. *Puskás Ferenc* mindenekelőtt a közmunka- és közlekedési minisztériumba ment, hogy az új találmány berendezésére koncessziót kérjen. *Péchy Tamás* volt akkoriban a miniszter, aki nagyon kedvesen fogadta *Puskást* és azt mondta neki:

— Kedves öcsémuram, én erre hatökör vagyok! Menjen az államtitkáromhoz, az szakember,

Az államtitkár vízépítészeti mérnök volt. — Nem énrám tartozik ez, kedves főhadnagy úr, de nem is a mi minisztériumunkra. Ez nem magasépítés, hídépítés, útépítés. Ez a földmívelés, ipar- és kereskedelmi miniszter hatáskörébe tartozik. Tessék oda fordulni! Így instanciázott azután *Puskás Ferenc* báró *Kemény Gábornál*, mert az volt akkoriban a földmívelés, ipar és kereskedelem minisztere.

A miniszter — írja *Kacziány Géza* emlékezéseiben — nem valami túlságosan örült a találmányt hozó *Puskás Ferencnek*.

— Bécsben sincs, hát mit akar vele nálunk?! Mit szólnak majd ehhez Bécsben?! Talán az állásomba fog kerülni. Egyébként menjen el a főhadnagy úr az „illetékes ügyosztályba“ és ott adja be kérvényét.

A főhadnagy úr aztán végigjárta valamennyi „illetékes ügyosztályt“, seholsem akartak vele szóbaállni. Hiába magyarázta, hogy „így, meg úgy“, az az öreg miniszteri tanácsos, akire a dolog tartozott, csak a vállát vonogatta.

— Aztán öcsémuram elhiszi, hogy ez lehetséges?! Magát nagyon elbolondították ezzel az izével.

A vége az lett a dolognak, hogy valaki azt ajánlotta *Puskásnak*, hogy menjen fel a képviselőházba; várja meg a folyosón *Tisza Kálmánt*, az a miniszterelnök, annak mondja el a dolgot. *Puskás Ferenc* szót fogadott; beszélt *Tiszával*. *Tisza* szözlött a földmívelésügyi miniszternek, báró *Kemény Gábornak*. Báró *Kemény* aztán meglátogatta *Puskást* a lakásán. Megtanulmányozta a telefont; meghallgatta rajta a szót; beszélt is a dróton és nagy huza-vona után két hónap múlva megkapta a koncessziót *Puskás Ferenc*, aki a Fürdő ucca egy kis emeleti szobájában rendezte be az első telefonközpontot.

Húszéves koncessziót kapott *Puskás* arra, hogy „Budapest és Ujpest területén közvetlen érintkezések céljára szolgáló távbeszélő összeköttetést létesítsen“. De a dolog nyélbeütése még mindig nem ment túlságosan könnyen. Mint az egykori lapok írják, a háziurak is nagyon idegenkedtek a drótvetétektől. Az egyik háziúr például attól félt, hogy a telefont drót odacsalsa a villámot és az belecsep a házába. Egy másik lapnak 1881 május 20-diki számában azt olvassuk, hogy a trónörökös bevonulása alkalmával „a

telefon az ünnepély zajától berekedt". Az történt ugyanis, hogy a zászlók, szőnyegek, drapériák és lombfűzők mind a telefondrótokra neheztedek és azokat úgy összebozították, hogy a telefonálás megakadt. Puskás Ferenc különben csak három esztendeig volt vezetője a vállalatnak. A túlfeszített munkától megrokkant s rövidesen meg is halt. Egy pénzcsoport intézte ezután az ügyeket, később pedig a telefonvállalat főhitelezőjének, a Pesti Magyar Kereskedelmi Banknak kezébe került a telefon, amelytől 1887-ben az állam váltotta meg. Azóta fejlődik, gyarapszik ez a nagyszerű intézmény és ma már több mint 47.000 távbeszélő apparátuson, 131 milliónál is több beszélgetést bonyolítanak le évente a budapesti telefonközpontok.

*

Érdekes ember volt az a Puskás Tivadar, akinek mi magyarok a telefonunkat köszönhetjük. A nagypapja még vagyonos székely nemes, akinek a fia a vagyon ronesaival feljön Pestre. A fiait a bécsi Theresianumban nevelteti. Katonai pályára szánja őket, de a legidősebb: Tivadar, szívesebben bibelődik találmányokkal. Gyönyörű, szép férfi Puskás Tivadar. Elsőrangú vívó, kitudó lovas, nagyszerűen beszél franciául és németül. Kalandvagyó ember, aki, mikor az apja meghal: a család maradék pénzével Anglába megy, hogy megfiadztassa a pénzt. Erős akaratú, eszes férfi, akiről feljegyezték, hogy leborotváltatta félig a haját, hogy így kényszerítse rá magát az otthonülésre arra az időre, amíg angolul meg nem tanul. Meg is tanult angolul, mire a haja kinőtt. Londonba utazott, alkalmazást vállalt s mindenütt megbecsülték, ahol dolgozott. Az is érdekes aztán, hogy mikép került ismét haza?!

A magyar kormány 1869-ben elhatározta, hogy kiépíti a Keleti Vasutat Nagyváradtól a román határig. A kormány a londoni Waring-testvérekkel szerződött a vasútépítésre, akiknek megbízható mérnökökre volt szükségük: A cég a *Times*-ben hirdetést tett közzé, hogy magyarul és angolul igen jól tudó úriembereket keres. Puskás jelentkezett. Örömmel fogadták. Mérnökke neveztek ki és Tivadar otthagya az angol lordot, akinek a házában nevelő volt. Átköltözködött Erdélybe. Gyorsan megtanulta, ami a vasútépítés-

hez szükséges és nem telt bele hosszú idő, hogy a vállalat főmérnökke nevezte ki. Mikor aztán a vasútvonal elkészült, Puskás Tivadar némi pénzzel Bécsben telepedett meg és az 1873-dik évi világkiállításon menetjegyirodát nyitott. A menetjegyiroda elég szépen jövedelmezett és azzal a pénzzel, amit itt keresett, kivitorlázott Amerikába. Akkor fedezték fel Coloradóban az arany- és ezüstbányákat. Tivadar vett egy darab földet és megkezdte az aranykeresést. Az egyik ember talált is aranyat, azonban a kalandosvérű ember ahelyett, hogy minden erejét az arany kiaknázására fordította volna, egy Keley nevű szédelgő tönkretételére koncentráta tudását, mert embértársait meg akarta menteni attól, hogy ez a szédelgő kifossa őket. Keleyt lehetetlenné tette, viszont az alatt az idő alatt, amíg a szédelgővel harcolt, elszalasztotta a meggazdagodás lehetőségét. Akkor kezdtek beszélni Bell Graham találmányáról és Puskás Tivadar addig spekulált, míg rájött arra, hogy a siketnémaintézeli tanító felfedezését milyen javításokkal lehetne értékesíteni. Így került Puskás Tivadar Edisonhoz; így mutatta be neki az első telefonközpontot, amely egyszerre szárnyakat, fejlődési lehetőséget adott Bell Graham találmányának.

Hogy mi történt azután, azt már elmondtuk. De el kell még mondanunk azt is, hogy ez a zseniális székely ember, miközben a telefonnal bibelődött, fölfedezte a telefonhírdőnt, amelyet az 1881. évi párizsi elektromos kiállításon mutatott be. Az operaházban a sugótól jobbra és balra Ader-féle transzmitterek voltak elhelyezve, amelyeknek közvetítésével a kiállítási csarnokban felállított telefonfülkében a közönség belépesi díj ellenében néhány percig hallgathatta az előadást. A telefonhírdőnt 1893-ban megcsinálta Budapesten és ez a nagyszerű ember, aki zsenijével nem tudott annyi pénzt keresni, amennyi fényűző háztartását fedezhette volna. Anyagilag és idegileg letört és 1893 március 15-én öngyilkos lett. Halálát a telefonhírdőnt jelentette be a közönségnek.

A magyar telefon jubileuma alkalmából különben a Magyar Posta szép albumba foglalt tanulmány sorozatot adott ki.

...hogyan, hogy a
Móricz Zsigmondot ért támadások során a
Magyar Írók Egyesülete nem foglalt állást
a gondolatszabadság és a nagy magyar író
ért méltatlan támadás ügyében.

Peterdi Andor és Pakots József szintén azt hangsúlyozták, hogy Móricz Zsigmond ügyében feltétlenül állást kellett volna foglalni.

Vojnovich Géza a felszólalásokra válaszul kijelentette, hogy ebben az esetben az állásfoglalás az egyesületben valószínűleg belső szakadásra vezetett volna. Közben megérkezett az ülésre Móricz Zsigmond, akit nagy tapsal fogadtak. Móricz nyomban felszólt és kérte az egyesület tagjait és az elnökséget, hogy az ő ügyével a Magyar Írók Egyesülete ne foglalkozzék.

Ezután Ujházy György a magyar írók szociális helyzetéről beszélt, majd Surányi Miklós, az egyesület alelnöke tartott előadást *Irodalmi életrajzi életrajz* címen. Mindenekelőtt megállapította, hogy Magyarországon megdőbentő kevés embernek van életrajzi életrajze, majd arról szólt, hogy a *forradalmak után bekövetkezett reakció azt hitette el, hogy egyetlen hazafias, erkölcsös, tisztességes életelv a konzervatív életelv*. Ez lett azután a magyar irodalmi életrajzi életrajz kiakadulási legnagyobb akadály, mert a magyar író tele van oktalan félelemmel és gátlással. Így történik meg, hogy az aktuális témák ötven százaléka érintetlen marad, mert a magyar író fél a félreértéstől és a megbélyegzéstől. A magyar író állandó lelki szorongásban él és azon tételődik, nem vétett-e valaki ellen, nem illethetik-e nemzetgyalás vagy erkölcsrontás vádjával. Az irodalmi termelés indusztrializálódott, a könyvkiadás kapitalista nagyüzem lett.